PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR, FAN–AMALIYOT INTEGRATSIYASI VA ULARNING NAZARIY MUAMMOLARI (JISMONIY TARBIYA VA SPORT TA'LIMI MISOLIDA)

FarDU Ko'pkurash sport turlari nazariyasi va uslubiyati kafedrasi dotsenti Erkayev Eldor Abdukarimovich

25-171 guruh talabasi Xaliljonov Asadbek Azamtjon o'g'li

Annotatsiya. Maqolada pedagogik texnologiyalarni jismoniy tarbiya va sport ta'limiga tatbiq etish, ilmiy bilim va amaliy tayyorgarlik o'rtasida uzviy bog'liqlik yaratishning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Kompetensiyaviy yondashuv, konstruktiv moslik, muammoli ta'lim, loyihalash va raqamli teskari aloqa imkoniyatlari sport mutaxassislarini tayyorlash misolida ko'rib chiqiladi. Muallif tomonidan maqsad, mashg'ulot, diagnostika va refleksiyani yagona siklda birlashtiruvchi konseptual yondashuv taklif etiladi. Material nazariy-uslubiy tahlil xarakterida bo'lib, eksperimental samaradorlik haqida tasdiqlanmagan da'volar keltirilmaydi.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, fan–amaliyot integratsiyasi, sport ta'limi, kompetensiya, refleksiya, baholash, innovatsion metod..

Kirish. Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi oliy ta'limning vazifasi talabalarga atamalar va metodik qoidalarni yod oldirish bilangina cheklanmaydi. Bo'lajak murabbiy yoki o'qituvchi o'quvchilarning jismoniy holatini aniqlay olishi, mashg'ulot maqsadini qo'yishi, yuklamani rejalashtirishi hamda natijani dalillarga tayangan holda baholashi lozim. Shu sababli nazariy bilimning sport zalida, stadionda va pedagogik amaliyotda qo'llanilish darajasi ta'lim sifatining muhim mezoniga aylanmoqda. Pedagogik texnologiya deganda oldindan belgilangan o'quv natijasiga erishish uchun maqsad, mazmun, metod, vosita va baholashning tizimli loyihalashtirilishi tushuniladi. U faqat kompyuter, interfaol doska yoki elektron platformadan foydalanish emas; raqamli vositasiz ham sifatli pedagogik texnologiya qurilishi mumkin. Muammo texnik jihozning mavjudligida emas, o'quv faoliyatining maqsadga mos, faol va qayta aloqa bilan ta'minlanganligidadir.

Maqolaning maqsadi pedagogik texnologiyalar va fan–amaliyot integratsiyasining nazariy bog'liqligini ochib berish, sport ta'limidagi asosiy ziddiyatlarni tasniflash va ularni bartaraf etishning qo'llaniladigan metodik mexanizmini asoslashdan iborat. Ishda pedagogika hamda sport tayyorgarligiga oid ilmiy va me'yoriy manbalarni konseptual qiyoslash, tizimli tahlil, pedagogik modellashtirish va mantiqiy umumlashtirish usullari qo'llanildi. Bu yondashuv yangi sinov natijasini taqdim etishdan ko'ra, amalda tekshirilishi mumkin bo'lgan nazariy model ishlab chiqishga qaratilgan. J. Biggsning konstruktiv moslik g'oyasiga ko'ra, rejalashtirilgan o'quv natijalari, talabalar bajaradigan faoliyat va ularni baholash bir-biriga mos kelishi kerak [1].

Masalan, "yengil atletika mashg'ulotini ilmiy asosda tashkil etadi" kompetensiyasi e'lon qilingan bo'lsa, uni oddiy test bilan to'liq o'lchab bo'lmaydi. Talaba yugurish texnikasini tahlil qilishi, mikrotsikl tuzishi, xavfsizlik shartlarini tushuntirishi, mashg'ulotdan keyin qisqa refleksiya yozishi va tanlagan usulini himoya qilishi zarur. Demak, nazariy ma'lumot topshiriqqa, topshiriq esa kuzatiladigan kasbiy harakatga aylanishi lozim. Muammoli o'qitishda trenerning "Nega bir xil yuklamaga ikki sportchi turlicha javob berdi?" degan savoli o'quv vazifasining markaziga qo'yiladi. Keys-stadi orqali talaba tayyor javobni takrorlamaydi; boshlang'ich holat, yuklama, tiklanish va texnik xatolarni solishtiradi. Loyihaviy yondashuvda esa kichik guruh haftalik mashg'ulot rejasini ishlab chiqib, natijani ko'rsatkichlar bilan himoya qiladi.

Nazariy muammolar va metodik yechimlar

Birinchi muammo — ta'lim mazmunining parchalanishi. Nazariy fanlarda o'rganilgan qoidalar ko'pincha amaliy topshiriq bilan mustahkamlanmaydi. Buni bartaraf etish uchun fan dasturida har bir yirik mavzuga "biladi — bajaradi — asoslaydi" mezonlari bilan belgilangan

yakuniy vazifa biriktirilishi kerak. Masalan, biomexanikadan tayanch tushunchalarni o‘rganish uzunlikka sakrash fazalarini video orqali tahlil qilishga olib kelishi mumkin.

Ikkinchi muammo — hamma talaba uchun bir xil usul va baholash vositasidan foydalanish. Sport tayyorgarligi, avvalgi bilim, jismoniy imkoniyat va mustaqil ishlash tezligi o‘rtasida farq mavjud. Differensial topshiriqlar bu tafovutni hisobga oladi: boshlang‘ich darajada texnik xatoni topish, o‘rta darajada uni tuzatish mashqini tanlash, yuqori darajada esa tuzatish samaradorligini asoslash talab etiladi.

Uchinchi muammo — baholashning yakuniy ballga haddan ziyod bog‘lanishi. Jarayon davomida kuzatuv kartasi, o‘zini baholash, murabbiy fikri va portfoliodan foydalanish formatif baholashni kuchaytiradi. Talaba faqat “qancha ball oldim?” degan savolga emas, “qaysi ko‘nikmam yaxshilandi va navbatdagi qadam nima?” degan savolga ham javob olishi lozim.

To‘rtinchi muammo — texnologiyadan foydalanishni ta’lim sifati bilan avtomatik tenglashtirish. UNESCOning 2023-yilgi hisobotida raqamli vositalarni ularning maqsadga muvofiqligi, teng imkoniyat yaratishi va isbotlangan pedagogik qiymati asosida tanlash zarurligi ta’kidlanadi [2]. Sport darsida oddiy sekinlashtirilgan video ba’zan murakkab, biroq tushuntirib bo‘lmaydigan dasturdan foydaliroq bo‘ladi. Raqamli qaydlar shaxsiy ma’lumotlarni himoyalash va talaba roziligini ta’minlash bilan birga olib borilishi kerak.

Beshinchi muammo — universitet, sport maktabi va amaliyot bazasi o‘rtasidagi teskari aloqaning sustligi. Umumiy baholash rubrikasi, amaliyot rahbarining muntazam mulohazasi va kichik metodik seminarlar ushbu uzilishni kamaytiradi. Bunda nazariy yondashuvni mashg‘ulot muhiti bilan doimiy solishtirish asosiy talabdir.

Integratsiyalashgan pedagogik sikl va xulosa

Sport ta’limida quyidagi takrorlanuvchi sikl tavsiya etiladi: 1) kompetensiyani aniqlash; 2) boshlang‘ich tayyorgarlikni diagnostika qilish; 3) nazariy tayanchni berish; 4) keys yoki amaliy vazifani bajarish; 5) ko‘rsatkichlarni qayd etish; 6) refleksiya va teskari aloqa; 7) keyingi mashg‘ulotni tuzatish. Siklning afzalligi shundaki, fan ma’lumoti real qaror qabul qilish bilan bog‘lanadi. Taklif etilgan tizim samaradorligini kelgusida nazorat va tajriba guruhlari yordamida, oldindan belgilangan baholash mezonlari asosida tekshirish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Olimov M.S., Shakirjanova K.T., Rafiyev H.T., Smuriygina L.V., To‘xtaboyev N.T. va boshqalar. / Yakkakurash, koordinatsion va siklik sport turlari “Yengil atletika”. Darslik. – Toshkent, Ilmiy texnika axboroti-press nashtiyoti, 2018. – 376 b.
2. Olimov M.S., Shakirjanova K.T., Rafiyev H.T., To‘xtaboyev N.T., Smuriygina L.V. va boshqalar. / Yengil atletika nazariyasi va uslubiyati. / Darslik. – Toshkent, Ilmiy texnika axboroti-press nashtiyoti, 2018. – 432 b.